

Rendkívüli feltámadás

Előszó egy Tamási Áron-émlékszámhoz

Boldog romantika, boldog nemzeti születés, boldog 19. század! Minden annyira egyértelmű volt még: az irodalom meghatározó szerepet játszott a nemzeti tudat és emlékezet megteremtésében, a kiemelkedő személyiség magába sűrítette a nemzeti sajátosságokat, és azok legnemesebb esszenciáját közvetítette az erre vágyó közönségnek. Az irodalomtörténet nagyságai nemzeti hősök is voltak egyben, megtestesítették a közösségi lelkiismeretet, érzékeny idegrendszerük a legmélyebb történelmi hagyományból táplálkozott, életüket a nemzet oltárára emelték. Így akarta tudni ezt az alkotó és a befogadó sokaság – s ha így akarták, hát így is volt, másképpen nem lehetett.

„A nagy költők nem váratlanul szólalnak meg, nem derült égből, mint az isteni kinyilatkoztatások. A népek életében messze visszamenőleg meg lehet állapítani, mikor estek vajúdásba, hogy megszüljék a rendkívüli fiút. A nemzet, a nagy család előre készülődik az eseményre.

Előre kioktatja a dajkákat, akik az újszülöttet ápolni fogják, szájába adják az anyanyelv szavait. Megtisztítja a szavakat is. Aztán tanítókat nevel, akik a fiút irányítani fogják. Iskolakönyvekről éppúgy gondoskodik, mint a nagybácsik ajándékairól és dorgálásáról. Jóbarátokat és vetélytársakat szemel ki, akik majd védik és ösztökélik. Az egész ország egy izgalom.

Mert nem bizonyos, hogy a csecsemő megszületik. S ha megszületik is, nem bizonyos, hogy felserdül. Hányszor fordult úgy a magyar nép sorsa, hogy sanyarúságából már csak egy próféta vezethette volna ki. S az jelentkezett is. De hányszor nem jelentkezett. A nép új út előtt állt, szomjasan a szóra és a jelre. És hasztalan várakozott. Akinek a történelem a nagy szerepre hangot és elmét adott, nem tűnt fel. Talán ötéves korában megfojtotta a torokgyík. Vagy nem tudott kivergődni a sötét mélységből, amelyben e nép milliói éltek, s halála napjáig tehénpásztor maradt, s nyugtalansága legfeljebb szegénylegénynek sodorta. Teste megszületett, de szelleme nem jöhetett napvilágra, mert mégsem gondoltak vele, mert a nemzet rossz anya volt.”

Galád kérdés volna firtatni az egyszeri magyart, vajon kitől származnak eme kerekre formált mondatok?! Ahol nagy az ínség, közel a segítség, írom már: Illyés Gyula *Petőfi Sándor* című könyvének kezdősorai ezek, persze már a ránk

oly mérhetetlen pusztulást hozó 20. századból. Az írói képzelet magasra emelkedett: a nemzet szelleme egy-egy géniuszban mutatja meg legszebb arcát, ám hogy megmutathassa, az már kollektív felelősség.

De hát hol van ez már...

*

Százhuszonöt éve született Tamási Áron. Mediatizálódott ez alkalomból annak rendje és módja szerint: emlékév van hirdetve, az író portréjával díszített vonat száguld a kiegészített rónán, a művészeti akadémikusok a kerítésen szemlélhetik a nagy előd életének fotókon megörzött pillanatait, mielőtt exkluzív palotájukba térnének, hogy gyámolító kezüket áldón a magyar kultúra fölé emeljék. A formák adottak és készen állnak – vajon képesek vagyunk megtölteni aktuális és releváns tartalommal?

Tamási úgy hitte, a magyar író sorsa elválaszthatatlan nemzete sorsától. A maga részéről igyekezett is megfelelni saját axiómájának. Hogyan kellett ehhez viselkednie? Hűséges volt – tulajdonképpen csak ennyit volt szükséges tennie. Eszmében gondolkozott, a magyar író hozzájárulásában közös Géniuszunk önkiteljesedéséhez. Azt gondolta, amit a múlt század derekáig megannyi művész: mindenkifölött a Szellemet kell szolgálnia az alkotó embernek, amely a maga közösségi formájában nemzeteket éltet, s a nemzetek egyetemes feladata az emberi humánium tökéletesre formálásra. Igen, ez a felvilágosodás eszme-rendszeréből kivirágzott romantikus elképzelés hatott rájuk abban a dilemmában, mivel illene kitöltenie a rászabott időt a tettvágytól sarkallott egyéniségnek. Hiszen néhai Johann Gottfried Herder amellet, hogy a magyar nyelv, s vele beszélői közösségi identitásának nem távoli végét jövendőlte, az individuális létezőknek a létező való jogát hangoztatta természetfilozófiájában. S individuum nemcsak az egyén, hanem a népek nyelvi és kulturális közössége, a nemzet is, ahogyan mind a létező dolgok sokasága. Mindkét változatban nagy segítséget jelentettek tanai, hálások lehetünk neki: volt mi ellen, s miért küzdeni!

De vajon mit gondol most a nyájas közönség Tamási Áronról? Saját sorsának példájaként, mementójaként tekint művére? Ott él-e az emlékezetében: olvassa-e, színpadi műveit megnézi-e a teátrumban, keresi-e nevét az interneten? Szónoki kérdések ezek, s a stilisztikai tanulmányainkból tudjuk, nem szükséges rájuk válaszolni. Ha olvassa, ha nem, attól még ünnepelni való évfordulója van, médiaeseményé vált, ezáltal létet kapott az információs univerzumban. Minden irónia és cinizmus nélkül: aki nincs a neten, az nem is létezik, tartja a közkeletű vélekedés – rávilágítva a realitás mibenlétének messzevezető filozofikus gondjára. Lefordítva és a helyzetre alkalmazva: Tamási írói kiválósága nem az avatatlan tömeg jóindulatán múlik, mert az attól független tény. S ahogyan a hivatalos Magyarország számon tartja az évfordulót, úgy a művelődés központi tereiről egyre inkább kiszoruló magasművelődés egy maroknyi csoportja – amelyet még megérint a magyar irodalom évszázados sorsvállaló szelleme és morális olvasata – teleírt vagy kétszáz oldalt a Székely Homéroszról, mert azt gondolja,

hogy a műveltségi tradíció őrzése mellett tettel valósítsa meg kultúrát is terem. Mondjon rá bármit a mindenható – hol intézményes, hol arctalan – popularitás, akkor is. Lehet, nem ezeken a lapokon válik belőle egy jópofa popikon, de nem célunk az új konvenció előtti főhajtás. Itt szépirodalmi igényű szövegek, személyes visszaemlékezések és reakciók mellett bizony az életmű szakmai feldolgozásával lehet találkozni. Összeállításunk arra törekszik, hogy fölmutasson egy nagy magyar író életműve és erkölcsi tartása által.

Közhely, de igaz: az évfordulós szellemidézés mindig egyféle feltámasztási kísérlet is. Kellő öntudat szükséges hozzá, s némi dac. Olyasképpen, ahogyan a *Rendes feltámadás* című elbeszélés hősei teszik:

„Az Isten sajnálkozással néz Énekesre, és megkérdi tőle:

- Minek teremtettelek?

- Jónak és szegénynek.

- Akkor légy jó és szegény, a sor végére állván.

Énekes ránéz a fiára, hogy mitévők legyenek.

- Azért se menjünk! – súgja neki Péter.

Állnak és nem indulnak. Az Úr szomorúan nézi őket.

- Bánom, hogy feltámasztottalak – mondja csalódottan végre.

- Azon lehet segíteni – feleli sértődötten az öreg, és odaszól a fiának: – Gyere, Péter!

Megindulnak ketten, vissza a temetőbe. Elmennek a sírhoz, amelyből feltámadtak az imént, a szájánál megállnak, belenéznek, majd visszafordulnak mind a ketten, és csodálatosan egyazon gondolattal és egyazon örök keserőséggel egyszerre kiáltják:

- Aztán nekünk többet ne trombitáljanak!

Azzal visszafeküsznek szépen egymás mellé, magukra kaparják a földet, és elalusznak mindörökkön-örökre.”

Ha ilyen egy „rendes” feltámadás, hát fogadja úgy a lapszámot az olvasó, mint egy rendkívüli feltámadást! Sapienti sat!

Papp Endre,
a *Hitel* főszerkesztője